

Ajavaska, trta duše

Petra Pavšič

Vse več ljudi odhaja v Južno Ameriko, da bi preizkusili skrivnostni napitek - ajavasko. Tisti, ki so se že srečali z njo, pravijo, da premika meje poznanega. Lahko bi rekli, da je ajavaska eden tistih mostov, ki povezujejo različna področja: tradicionalno znanje plemen, uradno medicino ter novodobno »new age« gibanje.

Ljudstva v porečju Amazonke bolezen pojmujejo nekoliko drugače kot pripadniki zahodne kulture. Verjamejo, da ima bolezen več ravni: fizično, čustveno in duhovno. Fizična raven bolezni je tista, ki je očem vidna in je nastala kot odraz motenj v duhovnih ravneh. Za vpogled v te ravni so šamani v verskih, mističnih in zdravilskih obredih tradicionalno uporabljali številne rastline s psihoaktivnim učinkom (Gorman, 2010). Eden izmed najbolj botanično, kemijsko in etnografsko zanimivih pripravkov je ajavas-

ka, izvorno ayahuasca (trta duše), najpogosteje narejena iz kombinacije vrst rastlin *Banisteriopsis caapi* in *Psychotria viridis* (McKenna, 2008). Ajavaskerji verjamejo, da jim pripravek da uvid v vzrok bolezni.

Dejstva s časovnega traku

V drugi polovici 19. stoletja je botanik Richard Spruce prvi znanstveno zabeležil uporabo ajavaske. Raziskoval je rastlinstvo in ljudsko rabo rastlin v porečju Amazonke in Orinoka (Schultes, Hofmann, Ratsch, 2001).

Glede časa, ko naj bi plemena začela uporabljati ajavasko, raziskovalci niso enotni. Obstajale naj bi 4000 let stare slikarije, navdahnjene z izkušnjo z ajavasko (Stafford, 1992), po drugi strani pa so znana krajevna izročila o tem, da so se jo plemena naučila uporabljati od sosednjih plemen šele pred nekaj generacijami (Brabec de Mori, 2011).

Banisteriopsis caapi (levo). Foto: Tempelj poti do luči. Dostopno na naslovu: https://templeofthewayoflight.org/wp-content/uploads/2015/06/Healing_with_Ayahuasca_2.jpg. Citirano 2. 2. 2019.

Psychotria viridis (spodaj). Foto: Društvo psihedelikov Slovenije.

Zanimivo je, da so imeli znanstveniki, ki so ajavasko preučevali, na začetku dvajsetega stoletja težave z doseganjem zamaknjene stanja. Takratna ajavaska verjetno ni vsebovala ene od glavnih učinkovin (dimetiltriptamina). Ljudstva danes uporabljajo drugačne pripravke. Ajavasko pripravljajo s kuhanjem zdrobljenega lubja oziroma debla ovijalke *Banisteriopsis caapi* in listov vrste *Psychotria viridis*. Po kuhanju sledita filtriranje in uparjevanje (koncentriranje napitka). Napitek je rjavordeče barve in grenkega okusa (Callaway, Grob, 1998). Po zadnji oceni jo sedaj uporablja 72 staroselskih ljudstev, mestici na območju Peruja, Kolumbije in Ekvadorja ter tri organizirane religije iz Južne Amerike (Caiuby Labate, MacRae, 2010).

Katere so skrivnostne učinkovine?

Pri delovanju ajavaske je pomemben si-

nergijski učinek več bioaktivnih snovi: **β -karbolinov** (harmina, tetrahidroharmina in harmalina), pridobljenih iz lubja *B. caapi*, in **dimetiltriptamina (DMT)**, ki je prisoten v listih *P. viridis*. β -karbolini zavrejo delovanje encima MAO-A (monaminoksidaza), ki bi sicer razgradil psihoaktivno snov dimetiltriptamin. Namesto *P. viridis* se kot vir dimetiltriptamin lahko uporabljajo tudi listi vrst *P. leiocarpa* ali *P. carthaginensis* iz istega rodu ali pa listi vrste *Diplopterys cabrerana*. Ta farmakološko kompleksni mehanizem delovanja ajavaske je leta 1984 opisal etnofarmakolog Dennis McKenna (McKenna, 2008).

Včasih k mešanici dodajajo še vrsto *Nicotiana rustica*, ki vsebuje nikotin, ali rastline rodov *Brugmansia* in *Brunfelsia*, ki vsebujejo skopolamin in atropin. Te snovi namreč učinkujejo na parasimpatični in simpatični

Izločanje učinkovin iz rastlinskega materiala v vodo. Foto: Barbara Bedenk iz Psihedeličnega društva Slovenije.

živčni sistem – okrepijo halucinogeno delovanje ajavaske ter omilijo slabost in neprijetne fiziološke stranske učinke. Uporaba teh dodatkov je odvisna od namena zaužitja ajavaske.

Koncentracija alkaloidov v uporabljenih delih rastline *B. caapi* variira od 0,05 do 1,95 odstotka suhe teže, pri vrstah rodu *Psychotria* pa od 0,1 to 0,66 odstotka suhe teže (McKenna, 1984, in Lindgren, 1972). Količine alkaloidov v napitku se razlikujejo med posameznimi plemen, predvsem zaradi različnega načina priprave. Pri perujskih plemenih so izmerili precej višjo vsebnost alkaloidov kot pri plemenih v zgornjem delu reke Purués v Braziliji (McKenna, 2008).

Priprava na obred in vnos v telo

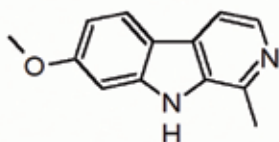
Pred obredom z ajavasko se je treba fizično in psihično pripraviti. Tradicionalna upora-

ba ajavaske je vključevala manj zahteven post: skromen zajtrk na dan zaužitja. Napitek je namreč treba uživati na prazen želodec. Z razvojem turistične ponudbe obredov z ajavasko se je razvila tudi zapletena priprava na obred (Ray in Lassiter, 2016; Kavenská in Simonová, 2015). Takrat se ima človek čas obrniti navznoter in se umiriti. Priprava vključuje tudi stroge predpise hranjenja pred obredom.

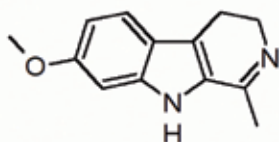
Pripravek za peroralno uporabo začne učinkovati 35 do 40 minut po zaužitju in traja približno štiri ure. Nekateri namesto uživanja tekočega pripravka kadijo sintetični dimetiltriptamin ali njuhajo rastlinske pripravke, kar povzroči intenzivne kratkotrajajoče od 5 do 15 minut dolge epizode (McKenna, 2008).

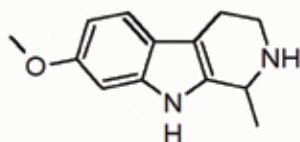
Filtriranje napitka po kuhanju. Foto: Barbara Bedenk iz Psihedeličnega društva Slovenije.

Banisteriopsis caapi, Banisteriopsis inebrians, Banisteriopsis quitensis

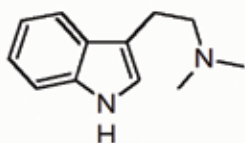
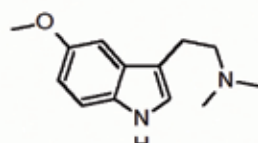
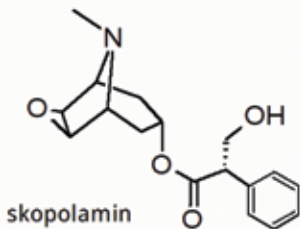
harmin

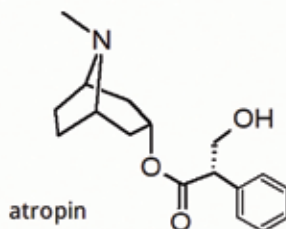
harmalin

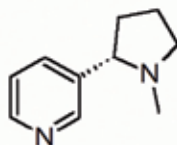
tetrahydroharmin

*Psychotria viridis, Psychotria carthagenensis, Virola theiodora ...
Diplopterys cabrerana*N,N-dimetiltriptamin
(DMT)5-metoksi-N,N-dimetiltriptamin
(5-MeO-DMT)*Brugmansia suaveolens, Brunfelsia chiricampi, Brunfelsia grandiflora ...*

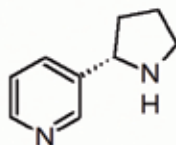
skopolamin

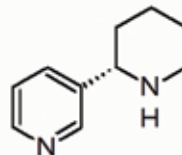
atropin

Nicotiana rustica

nikotin

nornikotin

anabazin

Biokemijska struktura alkaloidov ajavaskе. Vir: Psibedeličneo društvo Slovenije.

Dostopno na naslovu: <http://psibonavt.si/index.php/2016/11/26/ajavaska1>.

Učinki ajavaskе na telo in zavest po zaužitju napitka

V prehodnem stanju se pojavijo neprijetni fizični simptomi, kot so vrtoglavica, nemirnost, potenje in slabost, ataksija, tresavica, bruhanje, driska. Te simptome je mogoče olajšati z dodatkom nekaterih drugih rast-

lin. Nato se pojavijo videnja barvnih vzorcev (z zaprtimi očmi), preteklih dogodkov iz posameznikovega življenja in občutek čuječnosti (McKenna, 2008).

Doživetja ob zaužitju ajavaskе si vsak posameznik razlaga na podlagi lastnih življenjskih izkušenj in prepričanj. Ajavaskerji

velikokrat poročajo o videnju kače ali množice prepletenih kač, ki so lahko realistične ali psihedelično obarvane in imajo velike in pernate luske. Nekateri se s kačo, ki se jim prikaže, tudi poistovetijo ali pa jo razumejo kot zavetnika. Nekateri uporabniki poročajo tudi o letenju v oddaljene, a dejansko obstoječe kraje (na primer mesta na drugih celinah), o potovanju skozi vesolje ali v onostranstvo (Gorman, 2010).

Psihiater Claudio Naranjo je pri preučevanju harmina in harmalina opazil, da tudi ljudje, ki nikoli niso bili v pragozdu, pogosto videvajo kače, jaguarje in druge živali. Iz tega je sklepal, da ajavaska prikazuje biološko pogojene nezavedne arhetipe in ne zgolj doživljanje iz posameznikovega življenja (Stafford, 1992). Jeremy Narby pa je v devetdesetih letih na podlagi svojih doživetij in preučevanj razvil špekulacijo, ki pravi, da so ajavaskerjem prikazuje molekula DNA, ki pa si jo razlagajo kot kače (Narby, 2012).

Skozi oči medicine

Psihedeliki (med drugimi ajavaska) so v splošnem nevarni predvsem zaradi dramatičnih učinkov na zavest. Povzročijo, da se človek znajde v tako imenovanem stanju razširjene zavesti, v katerem smo soočeni z neskončnostjo in neomejenostjo. Tega stanja, v katerem vlada kaos, ljudje nismo vajeni, zato se lahko počutimo ogrožene, doživimo napad tesnobe, panike ali psihotične epizode. Po drugi strani pa lahko ustvarjamo, če smo dovolj odprti za nova izkustva in se jim prepustimo, iz kaosa nov pomen. Odmeven dogodek, ki se je zgodil pod vplivom psihedelika LSD, je bila nesreča sina glasbenika Nicka Cavea. Na podlagi znanih dejstev ne moremo sklepati, kaj je takrat razmišljal in kako je videl svet, kot tudi ne tega, ali je padel ali skočil s pečine (Gayle, 2015). Da bi se izognili takim nesrečam, je pri delu s psihedeliki treba imeti varno okolje in zanesljivega vodiča.

Po drugi strani raziskave kažejo, da ima nadzorovana uporaba psihedelikov pozitivne

učinke na zdravljenje bolezni. Pri dolgotrajnih bolezenskih stanjih, kot je denimo depresija, gre za to, da bolnik stalno premleva iste vzorce razmišljanja. Na ravni živčnega sistema se dogaja, da so nevronske mreže v možganih zelo dolgo fiksirane v enem stanju. Psihedelik (naj bo to ajavaska ali kateri drug) to mrežo zrahlja in vzpostavi druge povezave, kar se kaže v spremembi mišljenja in obnašanja. Človek dobi vpogled v stvari, rešitve, ki jih drugače ne vidi, in na podlagi tega naredi premik. Uvid v to, da obstaja rešitev za trenutne težave v posameznikovem življenju, je ključen tudi pri zdravljenju odvisnosti od alkohola in drog. Z zdravljenjem odvisnosti in travm s pomočjo psihedelikov se ukvarja psihedelična psihoterapija (Lukič, 2016). Odsvetujejo pa sočasno uporabo ajavaske in antidepresivov tipa SSRI (Callaway, Grob, 1998).

Kaj pa s stališča zakonov?

Ajavaska je v sivem območju zakonodaje. V Sloveniji promet z ajavasko omejujeta 183. in 184. člen kazenskega zakonika. Ne gre za izrecno prepoved, ker ne gre za dimetiltriptamin, ampak pripravek, v katerega dimetiltriptamin ni bil dodan kot tak, temveč izvira iz sestave zelišča. V Sloveniji je ajavaska legalna, legalna je tudi uporaba, ne sme pa se je prodajati za humano uporabo ali ponujati kot zdravilo. Trgovanje z *B. caapi* pa je v skladu z zakonodajo.

Ponekod po svetu so si organizirane religije Santo Daime, União do Vegetal in Barquinha priborile dovoljenje za uporabo ajavaske kot zakramenta (med drugim v Združenih državah Amerike, v Nemčiji in na Nizozemskem) (McKenna, 2008; Caiuby Labate in MacRae, 2010).

Za konec

Človek si že od nekdaj prizadeva, da bi razumel svojo transcendentno naravo. Nekatera ljudstva v ta namen že dolgo uporabljajo različne (rastlinske) pripravke, ki jih ponesejo v drugo stanje zavesti, vzbudijo

Obred z ajavasko, ki ga izvajajo v enem izmed šamanskih centrov v amazonskem deževnem gozdu v Peruju – v Templju poti do svetlobe.

Dostopno na naslovu: https://templeofthewayoflight.org/wp-content/uploads/2015/08/Ayahuasca_ceremony.jpg. Citirano 4. 1. 2019.

v njih nenavadne in prej nezavedne občutke, jih dvignejo v ekstazo, ustvarjajo občutek medsebojne povezanosti ... Mnogo je tudi takih, ki danes v naravnih drogah iščejo spiritualnost, povezavo z bogom ali z vesoljem. Poleg duševnih uvidov, o katerih poročajo uporabniki, so opravili tudi znanstvene raziskave, ki pričajo o ajavaskini zmožnosti zdravljenja telesa.

Področje vpliva psihoaktivnih drog na telo ponuja še veliko možnosti za znanstvene raziskave – treba pa je seveda znati zastavljati prava vprašanja.

V Sloveniji obstaja Psihedelično društvo Slovenije, ki na spletni strani <http://psiho-navt.si/> ponuja verodostojne informacije o ajavaski, ki se ujemajo z informacijami iz pregledanih primarnih virov. Poslanstvo društva je, da bi se družba s pomočjo odgovorne in varne uporabe rastlin, gob in psihedelčnih tehnik podala na pot iz »duhovnega mrtvila, v katerem smo se znašli«.

Slovarček:

Arhetip. Univerzalni, podzavestni vzorec obnašanja in delovanja.

Transcendenten. Tisti, ki presega naravno, zemeljsko, meje zavesti.

Serotonin. Hormon in živčni prenašalec. Veže se na različne receptorje, med drugim sodeluje pri mehanizmu krčenja in širjenja krvnih žil.

Literatura:

Brabec de Mori, B., 2011: *Tracing Hallucinations: Contributing to a Critical Ethnohistory of Ayahuasca Usage in the Peruvian Amazon*.

Callaway, J. C., Grob, C. S., 1998: *Ayahuasca preparations and serotonin reuptake inhibitors: a potential combination for severe adverse interactions*. *Journal of Psychoactive Drugs*, 30: 367–369.

Gayle, D., 2015: *Nick Cave's son took LSD before cliff fall death, inquest hear*. *The Guardian (Culture)*, 10. 11. 2015.

Gorman, P., 2010: *Ayahuasca in my blood: 25 years of medicine dreaming*. Gorman Bench Press.

Labate, H., B. C., 2011: *The Internationalization of Ayahuasca*. Zürich: LIT Verlag, 23–47.

Lindgren, J., Rivier, L., 1972: *Ayahuasca, the South American hallucinogenic drink: Ethnobotanical and chemical investigations*. *Economic Botany*, 29: 101–129.

Lukič, L.: *Terapija s psihedeliki: Človek mora priti do svojega koščka teme, da ga lahko predela*. Dostopno na naslovu: <https://www.rtvsl.si/zdravje/novice/terapija-s-psihedeliki-clovek-mora-priti-do-svojega-koscka-teme-da-ga-labko-predela/406008>. Citirano 4. 1. 2019.

MacRae, E., 2010: *Ayahuasca, Ritual and Religion in Brazil*. London: Routledge.

McKenna, D. J., Callaway, J. C., Grob, C. S., 2008: *The Scientific Investigation of Ayahuasca – A Review of Past and Current Research*. Dostopno na naslovu: <http://www.ayahuasca.com/science/the-scientific-investigation-of-ayahuasca-a-review-of-past-and-current-research/#comments>. Citirano 10. 3. 2017.

McKenna, D. J., Towers, G. H. N., 1984: *Biochemistry and pharmacology of tryptamines and β -carbolines: A minireview*. *Journal of Psychoactive Drugs*, 16: 347–358.

Narby, J., 1999: *The Cosmic Serpent, DNA and Origins of Knowledge*. London: Orion Books Ltd.

Ray, R. R., Lassiter, K. S., Ayahuasca Treatment Center (2016): *Safety for the Western Seeker*. *Anthropology of Consciousness*, 27: 121–150.

Schultes, R. E., Hofmann, A., Rätsch, C., 2001: *Plants of the gods: Their sacred, healing, and hallucinogenic powers*. Rochester: Healing Arts Press, 124–139.

Stafford P., 1992: *Psychedelics encyclopedia*. 3rd ed. California: Ronin Publishing, 333–358.

Petra Pavšič je absolventka biologije na Biotehniški fakulteti v Ljubljani. Narava in njene skrivnosti jo od nekdaj privlačijo, zato rada preživlja čas v gozdu, v hribih, ob reki in drugod, kjer opazuje življenje okoli sebe. Je tudi aktivna jamarka v Jamarskem klubu Železničar, kjer letos spomladi vodi jamarsko šolo. V prostem času se posveča glasbi, piše poezijo in ustvarja z barvami.